

tév/hit

Tévedések és tévesztések a régi irodalomban

Fiatalok Konferenciája 2017

reciti

A *Fiatalok Konferenciája* ötödik konferenciakötetét tartja kezében az olvasó. A FiKon becenevű hallgatói kezdeményezés célja egy a fiatal kutatók számára szervezett, szakmailag igényes, a régi magyar irodalommal foglalkozó évenkénti konferenciasorozat megrendezése. A 2017 őszén a Pécsi Tudományegyetemen lezajlott *TÉV/HIT: Tévedések és tévesztések a régi irodalomban* című konferencia is ebben a szellemben valósult meg. Jelen kötet az itt elhangzott előadások tanulmányá szerkesztett változatát tartalmazza.

tév/hit

Tévedések és tévesztések a régi irodalomban

Fiatalok Konferenciája 2017

Szerkesztette

Etlinger Mihály
Markó Anita
Pálfy Eszter
Szatmári Áron
Virág Csilla
Vrabély Márk

reciti

Budapest
2018

A kötet megjelenését támogatták:

ELTE BTK Centre des Hautes Études de la Renaissance

ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék

ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat

PTE BTK Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi
Tanszék

Lektorálta:

Bartók Zsófia Ágnes

Förköli Gábor

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! - Ne add el! - Így add tovább!* 2.5. Magyarország Licenz (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu>) feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható. Köteteink a reciti honlapjáról letölthetőek. Éljen jogaival!

ISBN 978-615-5478-68-0

Kiadja a reciti,

az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének

tartalomszolgáltató portálja ► www.reciti.hu

<http://www.reciti.hu>

Borítóterv: Kiss Béla

Tördelte: Szilágyi N. Zsuzsa

Tartalom

Előszó	7
MARÓTHY SZILVIA <i>Börtönben koholt versek, versekben koholt börtön</i> Koháry István költészetéről	9
MOLNÁR ANNAMÁRIA <i>Mizogin Boccaccio?</i> A <i>Corbaccio</i> nőképétől a <i>De mulieribus claris</i> ig	29
SCHELHAMMER ZSÓFIA <i>Nyilvánosan elveszve</i>	41
SEBESTYÉN ÁDÁM „Csalárd csudákról” A csoda értelmezései Bornemisza Péter prédikációiban	51
SZŰCS KATA ÁGNES <i>Árpád-házi Szent Erzsébet és Portugáliai Szent Erzsébet ikonográfiája</i> <i>a 16–17. századi portugál legendairódalom tükrében</i>	65
VARGA RÉKA <i>Tudományosság és vallási hevület</i> Ézsaiás 53,8 Válaszúti György Pécsi <i>Disputájában</i> és Heltai Gáspár <i>Hálójában</i>	83
VIRÁG CSILLA <i>Fikció és történelem a 17. századi Angliában</i>	95
VRABÉLY MÁRK „Embernek három fő ellensége vagyon” A <i>Bod-</i> és a <i>Lobkowicz-kódex</i> két traktátusának vizsgálata	107

SCHELHAMMER ZSÓFIA

Nyilvánosan elveszve

Az 1241–42-es tatárjárás történelmünk egyik sarokköve, a „második honalapítás”-hoz vezető esemény, így nem csoda, hogy nagyon sokszor találkozhatunk szépirodalmi feldolgozásával is. Régi magyar irodalmunkból szintén több szöveget ismerünk, amely ezzel a témával foglalkozik. Egy 16. századi feldolgozás azonban nem sokkal ezelőttig elkerülte a kutatók figyelmét. Mivel egy korábbi közlésemben már bemutattam a *Petrovay-énekeskönyv*ben található, Rogerius mester *Siralmas énekét* feldolgozó, eddig ismeretlen históriát,¹ az ott leírtaknak most csupán tömör összefoglalását adom, a továbbiakban pedig alaposabban körüljáróm a témát, és a mű több aspektusát is vizsgálat alá veszem.

A Petrovay-énekeskönyv

A kéziratos *Petrovay-énekeskönyvet* 1671–72-ben állította össze Petrovay Miklós, máramarosi nemes, akinek életéről alig rendelkezünk ennél több információval. Ferenczi Zoltán tanulmányában² Alexics György román nyelvű³ és Petrovay György magyar nyelvű publikációi alapján mindössze annyit közöl, hogy az énekeskönyv összeállítója 1650 körül született és 1723-ban halt meg, 1685-ben pedig főszolgabírói tisztséget töltött be. Alexics valóban ezekkel az adatokkal szolgál, viszont ő is Petrovay György leszármazási tábláira hivatkozik, amelyeken azonban ezek a Petrovay Miklósról vonatkozó adatok nem pontosan így szerepelnek. A *Turulban* mindössze azt olvashatjuk, hogy „I. Miklós 1668 és 1677

¹ SCHELHAMMER Zsófia, „Egy ismeretlen 16. századi história a tatárjárásról a Petrovay-énekeskönyvben”, *Magyar Könyvszemle* 131 (2015): 312-316.

² FERENCZI Zoltán, „Petrovay Miklós énekeskönyve”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 26 (1916): 201-219.

³ dr. Gheorghe ALEXICI, „Material de Limba din »Codicele de Petrova«”, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* 13 (1912): 278-293.

között magyar és oláh verseket gyűjtött össze egy kötetben. 1685-ben megyei esküdt volt. Élt még 1712-ben is. Két fia és egy leánya maradt: *I. Farkas, I. György és Ilona Gyulafalvi Rednik Mihályné*.⁴ Az énekeskönyvben esetenként találunk személyes jellegű bejegyzéseket, azonban számottevő információval ezek sem szolgálnak.

A kéziratos gyűjteményről, amely jelenleg Kolozsvárott, az Akadémiai Könyvtárban található, Ferenczi már 1916-ban részletes fizikai és tartalmi leírást adott, és esetenként a kötetben szereplő ismert szövegek új változatát is közölte. Az énekeskönyv tematikáját tekintve rendkívül vegyes összetételűnek mondható, ami Stoll Béla részletes felsorolásából⁵ is kitűnik. A kevés prózai szöveg, egy román nyelvű *Miatyánk* és a lírai darabok mellett olvashatunk egy részletet az ismeretlen szerzőjű *Comico-tragediából*, a *Salamon és Markalfból*, és meglepően sok históriával is találkozunk. Mivel sem tematikai, sem műfaji, sem korbeli következetességet nem látunk a szövegekben, ezt a sokszínűséget figyelembe véve elképzelhető, hogy Petrovay rendszer nélkül, inkább gyűjtő szándékkal válogatta kódexébe szövegeit, és emiatt nem is változtatott azokon jelentős mértékben; a bennük található eltérések nagy része a nyelvjárásának tudható be. Petrovay önállósága és tudatossága azonban alkalmanként mégis megnyilvánul: leginkább a két Zsigmond királyról szóló szöveg esetében, amelyeket összeolvaszt, valószínűleg annak érdekében, hogy az eredeti történetben fellelhető hiányt kipótolja. A rövidebb, háromsoros strófákból álló írás esetében a vers elejéről és végéről is hiányoznak strófák, igaz a végéről csupán egy darab, viszont Petrovay ezt valószínűleg nem tudta. A hosszabb ének esetében teljesebb szöveget közöl, és a hiányzó strófák helyébe írja le a rövidebb éneket. Az akrosztichon így természetesen mindkét esetben sérül, de nem akkora mértékben, hogy ne lehetne kiolvasni belőlük Tinódi nevét. Az, hogy tisztában van vele, hogy két csonka szöveget ír össze, onnan lesz teljesen egyértelmű, hogy mindkét olvasztási helyen jegyzeteli, hogy „héja vagyom”⁶ a históriának.

Azonban nem Tinódi szövegei az egyetlenek, amelyek hiányosak, vagy épp megszakadnak és sokkal később folytatódnak. Kisebbségi rejtély például a *Vitéz Franciskó históriája*, amellyel, ha előlről kezdve olvassuk az énekeskönyvet, először a 137r oldalon találkozunk, viszont a 141r-en újra szerepel a cím és az első két strófa, igaz, teljesen áthúzott szöveggel. Hasonló a helyzet a *Szerelem anyjának* kezdetű vers esetében is, amelynek szövege a 100v oldalon kezdődik és tart először a 101v-ig, majd a befejezése a 130v-n található. Ha csak a 101. lapot lát-nánk, talán feltételezhetnénk, hogy kiszakadt a mellette lévő lap, és rossz helyre lett visszaillesztve, viszont a 130. lap teljesen kizárja ezt az elképzelést. Nemcsak

⁴ PETROVAY György, „A dolhai és a petrovai Petrovayak története 1450-től napjainkig: Harmadik és befejező közlemény, 16 címerrajzzal”, *Turul* (1897): 170-187.

⁵ STOLL Béla, szerk., *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája* (1565–1840), (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963).

⁶ *Petrovay-énekeskönyv*, 10r, 13r.

azért, mert verso oldalon szerepel a szöveg, tehát nem állhatott a 101v mellett, hanem azért is, mert ezen a helyen nyoma sincs szakadásnak vagy hiánynak, a lapok tisztán, rendezetten állnak egymás mellett. Ugyanakkor, ha nem feltételezhetünk fizikai okot a strófaák elkeveredésére, akkor Petrovay anyagában vagy másolási magatartásában kell keresnünk a magyarázatot.

Az *Istenes énekek* kiadásaira emlékeztető módon, a *Petrovay-énekeskönyv*ben is elkülöníthetünk rendezett és rendezetlen másolási periódusokat. Habár a kötet elején is váltakozik néha a strófaformában való és „faltól-falig” tartó lejegyzés, mégis a 100v oldalig rendezett, mondhatni letisztázott írást láthatunk. Eddig a pontig bizonyos tematikai homogenitást is észrevehetünk, hiszen szinte kizárólag históriás énekekkel találkozunk. Nyilván nem véletlenül szerepel a „*Tinódi Sebestyén, és némely más Írók Históriás Versei*” cím a gyűjtemény borítóján. Egy lap ugrik csak ki ebből a rendezettségéből, a 34v oldal felső része, amely valószínűleg egy ideig üres volt, talán egy ábrának vagy díszítésnek kihagyott hely lehetett, így kerülhetett oda egy a tematikából kirívó, személyes bejegyzés 1677-ből, a körülvevő szövegeknél jóval rendezetlenebb írásképpel. A szövegek lejegyzése többnyire a 100. lap után is megtartja könnyen áttekinthető jellegét, de ettől kezdve már egyre több töredékkel, eltérő műfajú szöveggel találkozunk – a kiemelt elhelyezkedésből, a díszes címeiből és iniciálékból arra következtethetünk, hogy valóban a históriák képviselheték a fő vonulatot a gyűjteményben. A 132. lapon újra személyes vonatkozású sorokat találhatunk, melyben Petrovay közli, hogy beállt szolgálni Szegedi Zsigmondhoz. Mindezt az éppen másolt verset megszakítva, de más tintával írja be. Feltehető esetleg, hogy eredetileg valamilyen koncepció alapján kezdett el dolgozni, talán kizárólag históriás énekeket tervezett lemásolni, idővel azonban, ismeretlen okokból, bővült a füzetbe került írások köre és ezzel a füzet funkciója is.

A gyűjtemény vége szinte kaotikusnak mondható. A 170. laptól viszonylag hosszú idézetet találunk Szenci Molnár Albert *Discursus de summa bono* fordításából, amellyel kapcsolatban Petrovay a nyomtatvány címlapjának szövegét is leírja. Ezt a 194. lapon kis időre megszakítja néhány latinul bemásolt rész a *Schola salernitana de conservanda valetudine*-ből, majd a 205. lapon folytatja Szenci *Discursus*-át egészen a 209v oldal tetejéig. Ezután a gyűjtemény végéig teljesen vegyes összetételű írásokat találunk: újabb részletet a *Salamon és Markalfból*, közmondásokat, horoszkópot, arab számokat és azok római megfelelőjét, két (Ferenczi szerint ismert) szójátékot és példákat egy számtankönyvből.

A tatárjárás-história az énekeskönyv elején olvasható, Petrovay másolásának folytatólagos és nyugodt periódusából származik. Legalábbis erre enged következtetni a szinte rontás, illetve javítás nélküli íráskép és az egyes énekek befejezésének dátumozása is. A lapokon egymást folytatólagosan követő históriák közül a kenyérmezei viadalról szólót 1671. július 11-én, Dézsi András históriáját július 15-én, a tatárjárásról szólót pedig július 30-án fejezte be.

Egy ismert história ismeretlen szövege

Ferenczi Zoltán az énekeskönyvet bemutató tanulmányában a tatárjárásról szóló históriával kapcsolatban csupán a címet (*Bella Kiralynak a' Poganj Tatár Hamokkal valo viadallyaról szép Hiftora*) és a kolofont közli, azzal kiegészítve, hogy Temesvári János művéről van szó, amelyet Petrovay vagy a *Cancionaléból* vagy egy 1574-ben megjelent alkalmi kiadványból másolt. Temesvári írása valóban megtalálható ezekben a forrásokban; a *Cancionalét* Heltai Gáspár adta ki 1574-ben, a ponyvanyomtatványt pedig már Heltai halála után az özvegye szintén 1574-ben, a Zsigmond-krónikával egybekötve, de egyébként a *Cancionale* alapján változatlan utánnymásban. Azonban Temesvári műve egyetlen sorában sem egyezik meg a *Petrovay-énekeskönyvben* található szöveggel. A hibás beazonosításra vélhetőleg azért kerülhetett sor, mivel mindkét vers műfaja história, és mindkettő azonos témát, a tatárjárást dolgozza fel. Valószínűleg ezek a megegyező tulajdonságok játszottak közre abban is, hogy jóval Ferenczi után sem kérdőjelezte meg senki a szövegek azonosságát.

A *Régi Magyar Költők Tára* sorozat szintén tovább örökíti ezt a tévedést, hiszen egyetlen kötetben sem szerepel a mű külön versként, illetve semmilyen rá vonatkozó utalást sem találunk. A 16. századi magyar vers repertórium is egyértelműen Temesvári Jánoshoz köti a szöveget, de rosszul határozza meg az ének helyét, mikor az 51r oldalra teszi azt a 65v helyett, ahol igazából található. Ez a tévedés abból adódik, hogy véletlenül Temesvári István a kenyérmezei viadalról szóló szövegének adatait közlik ennek a versnek az esetében is. Az tehát egyértelmű, hogy Temesvári szövegének tekintik az írást, csak véletlenül a „rossz” Temesvári adataival párosítják. A fentiek tükrében érdemes számba venni a Béla királyról és a tatárjárásról szóló, idáig ismeretlen vagy hibásan közölt história⁷ alapvető, immáron helytálló adatait. Kolofónja a következő:

Ezeröttszázban írnak az hetvenben,
Mikor ez éneket szerzék versekben,
Keresztelő Szent János innepiben,
Isten ostorátúl minden rettenjen.

Látszólag tehát egy évvel korábban keletkezett, mint Temesvári írása. Az énekeskönyvbe azonban Petrovay Miklós a história alá még odaírta, hogy „Anno D. 1571”. Ha a kolofón adatait – melyekben egyelőre nincs okunk kételkedni – helyesnek véljük, akkor esetleg egy nyomtatási vagy lejegyzési dátumot sejtethünk

⁷ Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban Temesvári szövegét a szerző megjelölésével fogom emlegetni, a másik históriát pedig, ismert szerző hiányában, Béla király históriájának, stb. nevezem majd.

az egy évvel későbbi évszám mögött, amelyet Petrovay a szöveggel együtt átvett, majd kiegészítette a saját leírásának dátumával (Scripsitt Nicolay Petrovay die 30 Julij. Anno D. 1671).

Az énekeskönyvben szereplő história akrosztichonnal nem rendelkezik, a rendkívül hosszú (438 versszakból álló) ének strófakezdő betűsora⁸ egyetlen ponton sem rejt értelmezhető szöveget. A história rímelése ugyan nem kiemelkedő, többnyire a megszokott vala-vala formulával vagy ragrímekkel dolgozik, a szótagszámot azonban, a vers hosszához viszonyítva, meglepően kevésszer rontja el, és kora általános jellemzőihez képest igen sokszor találkozunk strófák közötti áthajlással.

Petrovay arra vonatkozóan nem szolgál semmilyen információval, hogy nyomtatványból, vagy kéziratból másolta-e a szövegeket. Stoll Béla bibliográfiájában kéziratossá, Ferenczi viszont egyértelműen nyomtatott forrásokat tekint a másolás alapjának, bár ezen állítását nem indokolja meg semmilyen módon. A kéziratban szereplő többi szöveg forrásait megvizsgálva az eredmények általánosságban inkább Stoll Bélát látszanak igazolni. Ennek ellenére a Béla királyról szóló história esetében mégis inkább afelé hajlanék, hogy valamikor léteznie kellett egy nyomtatott változatának is, még ha az énekeskönyvbe kéziratból másolták is be. Noha nincs rá semmilyen tárgyi bizonyíték, sem utalás, mégsem hagyható figyelmen kívül, hogy a szerzetése körüli években virágzott a történelmirodalom, ekkoriban keletkezett ugyanis a legtöbb ma ismert ilyen típusú szöveg. Heltai kolozsvári nyomdájában és főként Dézsi András debreceni műhelyében egymást érték a történelmiakat tartalmazó kiadványok, akár néhány éven belül többször is újranyomva ugyanazokat az énekeket. Másrészt a kéziratossá források, ahogyan a *Petrovay-énekeskönyv* is, általában a következő évszázadból származnak, Petrovay 1571-es megjegyzése a kolofon után tehát nagy valószínűséggel egy nyomtatvány dátumát jelezhetette.

Az ismeretlen szerzőjű és a Temesvári-féle história tartalma majdhogynem teljesen megegyezik, azonban bizonyosan nem ugyanazt a forrást követik. Temesvári szövegének forrása Antonio Bonfini *Rerum Hungaricum Decades* című műve,⁹ pontosabban a második tized nyolcadik könyve. A Béla-történet viszont

⁸ EVALDEIDMDUSNEHAOHLKMCsRKFEVMMDRSMUKMOSVSEEVEENSMDIEHCEVAEM MSMEDNTHIJBEHUMEKFMHHEJNEUMNLMHDNANTIAHKEAEDHBGHDIEHEHIMEIFH HCsINAMAAEPTMJMLIKLOHECDLABDMAPMSMKEHCsHVSzALIHALSzAEMEMBVKD MSDUMHIHKUAKDHDMMEMAJBAEESSEMHKNMSAMSEBEöVHMISMMENAEUBHDAMB MSADLMJHEADEöKMOAAKHKGySzEKUEMAFNAELACsDECsSHKLDSDKMETCsHTMD MKISDHEöKRLAMSzEAPHOSzMCVNAHEHAFVEDEAHSzNAFSTFKMDSzHMASMAEEE TAFRMOPIHAHOANMOUVKSMTFEMESzEöSSzHLOMEHKOVMTESDEHNANAEöSIMB CASzOSzAADVAMFMMBNITHKSzSzTAHEMDRFFKTSFSFHFENGyRE

⁹ Antonio BONFINI, „A magyar történelem tizedei”, ford. KULCSÁR Péter (Budapest: Balassi Kiadó, 1995), <http://www.balassikiado.hu/BB/netre/html/bonfini.html> (2018. 02. 09.).

Rogierius barát művéből, a *Siralmas énekből*¹⁰ dolgozik (így pedig közvetett módon a Thuróczy-krónikából), méghozzá olyan hűen, hogy a latin alcímeket is meghagyja az egyes részek strukturális elkülönítése végett.

Még egyszer a tatárjárásról

Az „új” história forrásának szerzője, Rogierius mester az itáliai Apuliában született, valamikor a 13. század első éveiben. 1232-ben Magyarországra jött Pecorari Jakab pápai legátus káplánjaként, a tatárjárás idején pedig váradi főesperes volt. 1249-ben Toletanus János támogatásával elnyerte a spalatói érsekséget, miután is 1266-os haláláig az Adriai-tenger mellett élt, a mai Split városában. Művét, a *Siralmas ének a tatárok magyarországi pusztításáról*t valószínűleg 1243-ban írhatta, műfaját episztolaként határozta meg (ma gesztának tekintjük), és Pecorari Jakabnak ajánlotta. A saját élményein alapuló elbeszélés meglepően izgalmas és élvezetes írás, amellelt, hogy igyekszik minél objektívebb lenni, korántsem egy száraz, tényyszerű eseményfelsorolás, a mű komoly irodalmi értéket képvisel. Fennmaradását annak köszönhetjük, hogy megírása után majdhogynem 250 évvel Thuróczy János függelékként krónikája mögé illesztette. Hogy a köztes időben milyen hordozókon keresztül maradhatott fenn, arról nincs információnk. Amint arról sincs, hogy a história szerzője milyen kéziratból, nyomtatványból ismerhette. Thuróczy krónikáját a függelékkel együtt többször kinyomtatták, kéziratos másolatok is készültek róla, így akár gyorsan, széles körben ismertté válhatott Rogierius szövege is. Mindenesetre érdekes egybeesés, hogy a história (jelenlegi tudásunk alapján) gyakorlatilag ugyanazt az utat járta be, mint a forrása. Igaz, a Béla királyról szóló históriát megírása után valamivel hamarabb, talán már egy évvel, nagyjából száz évvel később pedig biztosan újra lejegyezték, utána azonban közel 350 év telt el, míg újra a köztudatba került.

Mivel eddig mindössze annyi volt egyértelmű, hogy a szerző forrása a *Siralmas ének*, érdemesnek tartom felvázolni, hogy pontosan hogyan, mennyire hűen dolgozta fel az ismert éneket. Az ismeretlen szerző szinte szóról szóra, mondatról mondatra követi Rogierius, amivel – többek között – rendkívül alapos latintudásról tesz tanúbizonyságot. Valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, hogy a *Siralmas ének*hez hasonlóan egy izgalmas és gördülékeny elbeszéléssel találkozzunk. Azt azonban korántsem lehet kijelenteni, hogy egy szimpla fordítással állunk szemben – a szerző a saját gondolatait, véleményét is beleszötte a versbe. Ez akár az első strófák elolvasása után nyilvánvaló lehet, amikor is a Rogierius által használt, szinte tisztelettudó hangnem, amelyben közli, hogy IV. Béla kato-

¹⁰ THURÓCZY János, *A magyarok krónikája* – ROGERIUS mester, *Siralmas ének*, ford. BELLUS Ibolya (Budapest: Osiris Kiadó, 2001).

likus hitre szerette volna téríteni a „nem igaz hitű idegen népeket”,¹¹ az ismeretlen szerző tolmácsolásában teljesen kifordul magából, és egy katolikusok ellen élesen állást foglaló szöveggé válik. Például egyértelműen elítélő utalást tesz a flagellánsok viselkedésére vonatkozóan:

Lám ő idejében ez is támada,
Magát az község ostorozza vala,
Kínzódván alá s fel úgy járnak vala,
Üdvösségükért ezt művelik vala.

De Istennek nem volt kedves tisztelet,
Mert nem így rendelé üdvösségünket,
Hogy ily hitben vetnők reménységünket,
Kivel csak bosszantották Istenünket.

A bevezető rész ebben a hangnemben kezdődik és folytatódik, amivel valóban szokatlanul erősen és merészen foglal állást. A saját üzenetét és meggyőződését megfogalmazó betoldásokon, illetve változtatáson kívül azonban egy meglehetősen precíz fordítást kapunk, amely valóban teljesen pontosan közvetíti Rogerius szavait. Gyakorlatilag meg lehetne becsülni, hány strófából áll egy rész, annak alapján, hogy milyen hosszú a *Siralmas ének*ben. Néha ráadásul olyan megjegyzéseket is átvesz Rogerius szövegéből, amelyek korántsem megszokottak a históriás ének műfajában, például bizonyos kérdésekben az olvasónak adja a döntést, ahogy Rogerius is tette („Okát, ím hallották az gyűlölségnek, / Ítéld meg m[á]r magadban az mentséget”). Esetenként azonban, mint már említettem, minden szöveghűség és ragaszkodás ellenére is találhatunk olyan kiszólásokat, amelyek biztosan nem Rogeriustól származnak, például: „De kik köztük szegény nyomorult vala, / Mint most nekünk, annak úgy vala dolga.” Ez nem szerepel a *Siralmas ének*ben, és ezért nyilvánvalóan nem is 13., hanem 16. századi eseményekre utal. Akkor is betold egy plusz strófát, mikor először említi Rogerius nevét:

Hiszem, hogy csak Isten azért megtartá,
Hogy minékünk ezt például megírá,
Emlékezetül mindéltig maradna,
Köztünk Istennek ilyen ostora.

Látható, hogy a szerző meglehetősen erősen használja „a török mint isten büntetése a magyarokon” toposzt a versben. Még szemléletesebb példa azonban az a három strófa, ami szintén biztosan a históriászerzőtől származik:

¹¹ THURÓCZY, *A magyarok krónikája...*, 402.

Példa volna bizony most ez minékünk,
Mert azt tudjuk, hogy jól vagyon dolgunk,
e bizony az ágon csak alig ülünk,
Mert ha idegen földre kell folyamunk,

Ha az Isten nem könyörüle rajtunk,
Az ágot bizony elcsapja alúlunk,
De meg köllene már bűnönkből térnünk,
Mert ha idegen földre kell folyamunk,

Ott is mindenektől megutáltatunk,
Mint Mózesnél erről irányt találunk,
De ha futunk, sem tudom, mint futhatunk,
Mert körül üt minket mi ellenségünk.

Petrovay, vagy az általa másolt forrás lejegyzője éppen ebben a részben követ el egy hibát: a *Mert ha idegen földre kell folyamunk* sor ismétlésre kerül, így a pontos szöveget nem ismerjük, mivel nyilvánvaló, hogy az első strófa végén eredetileg másik mondatnak kellett állnia.

A kiszólások mellett viszont feltűnnek egyéb hibák is. Azáltal, hogy a szerzőnk meghagyta a különböző latin fejezetcímeket, összevethetjük őket a *Thuróczy-krónikában* található eredetikkel. Ebből pedig kiderül, hogy a változatok néhol kevésbé, néhol jelentősebben, de többször is eltérnek egymástól. Ezeket a tévesztéseket éppen azért, mert feltételezhetően nagyon jól tud latinul, nem a szerzőnek tulajdonítanám. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a szerzetetés és az általunk ismert lejegyzés között eltelt 100 év, ami alatt fogalmunk sincs, milyen utat járt be a szöveg.

Mindent összevetve egy, a többi ismert históriánál talán izgalmasabb, élvezetes írással van dolgunk, amely ezzel együtt következetesen használja a forrását, és kiemelkedő tehetségről tesz tanúbizonyságot. A szerző kilétéről sajnos nem rendelkezünk információval, hiszen a kolofon semmilyen ilyen irányú közléssel nem szolgál, és az énekeskönyvben sem találunk utalást rá. Csupán rendkívül közvetett adatokra támaszkodhatunk egy lehetséges profil felállításánál. A szerzetetés ideje valamennyire segít behatárolni, mikor születhetett a költő. A kolofon alapján a históriát 1570-ben írták, így a szerző körülbelül 1520 és 1620 között élhetett. A szöveg a históriák túlnyomó többségére jellemző négyrímű tizenegyes versformában íródott, egyedi különlegesség nem található benne. Tekintve, hogy ezek az évek termelték a legtöbb ma ismert históriás énekünket, majdhogynem akármelyik már ismert szerzőről elképzelhető lehet, hogy ő írta a verset, ugyanakkor nem elképzelhetetlen az sem, hogy egy még ismeretlen költő tollából származik. Az azonosítás egyelőre szinte lehetetlennek látszik.

Publicly Lost

The Mongol invasion of Europe was a cornerstone in Hungarian history, it led to the so-called second foundation of the state, and understandably it is a major theme in the old Hungarian literature as well. However, among the sources dealing with it, there is a text, preserved in the Petrovay-songbook, which has only been discovered recently. In my paper, I would like to present the so far known qualities of the text and explain the reasons how something so accessible could have remained hidden for almost 350 years.